

A termelőszövetkezeti erdőgazdálkodás és a környezetvédelem, Baranya megyében

Az országos átlagnál erdősebbe Baranya megyében jelentős szerepe van a termelőszövetkezeti erdőgazdálkodásnak. Az 1982. évi üzemtervi mérleg adatai szerint 32 804 ha erdőterületen gazdálkodó termelőszövetkezetek tevékenysége nem lehet közömbös sem gazdasági, sem környezetvédelmi szempontból, mivel a gazdaság, a gazdálkodás és a környezetvédelem rendkívül szoros kapcsolatban van egymással. Az előbbi valamennyi munkafázisa a természeti környezetben játszódik le és azok a környezetre pozitív vagy negatív — gyakran mindkét — hatást gyakorolnak. A kapcsolat dialektikus, hiszen a természeti környezet összetevőinek (föld—talaj, víz, levegő, tájkép) védelme esetenként meghatározza vagy behatárolja az erdőgazdálkodás módját (talajvédő erdő-részetek, üdülőerdők kezelése, meliorációs erdőtelepítések).

Tekintettel arra, hogy a gazdálkodás két alapvető része közül a fahasználat esetében kevesebb a pozitívnek ítéltető (növedék fokozása, egészségügyi termelések, tájkép, rendezettség kialakítása) momentum, az elemzések a megye termelőszövetkezeteinek fatermesztési tevékenységére irányulnak:

A *mag és csemetetermelés* környezetre gyakorolt hatása nem számottevő. Öt termelőszövetkezet összesen 8,3 ha engedélyes csemetekerti területén környezetszennyezés vagy károsítás csak súlyos emberi mulasztás folytán következhet (túlöntözés, műtrágya vagy növényvédő szer túladagolás) be. Két dolog mégis említésre méltó e tekintetben. Egyrészt az egyházaskozári „Haladás” mg. termelőszövetkezetben üzemelő zárt rendszerű, perlit-ágyas csemetekert, mely a környezettől elkülönülve működik, nem terheli azt kémiai anyagokkal, felesleges öntözővízzel. Másrészt szövetkezeteink kiemelkedően fontos magtermelő bázisai (KST, KTT, CS, B, vadgyümölcs) a fásított legelők, melyek a természetvédelemnek, a tájnak is meghatározó esztétikai elemei. Úgy gazdálkodási, mint környezetvédelmi megfontolásból sürgős intézkedést kell tenni a fásított legelők védelme és kezelése érdekében, hiszen 1972 és 1982 között kb. 2000 (!) hektárral csökkent azok területe, Baranya megyében.

Az *erdőfelújítás* gazdasági jelentősége közismert. A környezetvédelem haszna több az erdők pusztta megújulásánál, bár már az erdő léte is jelent a környezet részére bizonyos előnyöket (a zöldtömeg oxigéntermelése, klímára, vízgazdálkodásra gyakorolt hatás). A természetes felújítások előtérbe helyezése, az erdők szerkezetátalakítása, azaz az erdők termőképességének fokozása nemcsak gazdasági szükségzerűség, de környezetvédelmi szempontból is előnyösnek ítéltető. A megye termelőszövetkezeteinek erdőfelújítása 1982-ben az alábbiak szerint alakult:

		Tarvágás	Fokozatos
		felújítás	
		hektár	
I. kivitel	terv	316	14
	tény	388	—
pótlás	terv	145	—
	tény	117	—
folyamatban levő eredm. ter.		1737	68

Amennyire dicséretes a tarvágásos felújítások területén tapasztalható túlteljesítés, annyira nem indokolható a fokozatos felújítások elmaradása. A minimális igény az üzemtervi előírás szintjének (4,3⁰/₀-a az összes felújításnak) elérése, de az sem elképzelhetetlen, hogy a periódikus bükk és tölgy makkterméseket követő időszakban, az újulat megjelenésekor, ezt jelentősen túlszárnyalják a termelőszövetkezetek. Már a kezdő lépések megtételéhez igényesebb szakmai munka, az adódó makktermések maximális kihasználása, hatékony bontóvágások végrehajtása, valamint újulatkímélő közelítés és szállítás bevezetése szükséges. Az erdők termőképessége fokozásának eszköze az erdők szerkezetátalakítása is. Ez a környezetvédelmi szempontból is fontos feladat a többletköltségek megtérítése ellenére is megoldhatatlan a termelőszövetkezetek döntő többsége számára. Az erdőművelés alacsony technikai-technológiai szintjével párosuló munkaerőhiány a válasz arra a kérdésre, miért nem haladja meg a néhány hektárt a termelőszövetkezetek szerkezetátalakítása.

Az előbb vázolt problémakör fontosságát aláhúzza az erdőfelújítások fafajmegoszlása. Más megyékhez hasonlóan Baranyában is „utcahosszal” vezet az akác (49⁰/₀), örvendtes a tölgy (27⁰/₀) előretörése az egyéb kemény — főleg a cser — rovására és az ismert nemesnyár-gondok miatt előtérbe kerültek a hazai nyárok, a fűz és az éger (13⁰/₀). A szerkezetátalakításnak alanya lehetne a jelenleg sarjról felújított akácosok azon része, mely az akácos tömbökön kívül fekszik, illetve azok a területek, ahol többszöri sarjztatás következtében az akác termőképessége jelentősen megcsappant.

A sarjfelújítás visszaszorítása egy környezetvédelmi probléma enyhítését is szolgálná, nevezetesen a tuskósarjasodást gátló totális vegyszer vivőanyagaként jelenleg mintegy 200 l/ha gázolaj kerül a vágásterületekre, talaj- vagy rosszabb esetben vízszennyezést okozva. Természetesen a reális kép elérése érdekében a potenciális környezetszennyezést össze kell vetni azzal a haszonnal, amit a sikeres felújítás jelent.

A viszonylag nagy erdőterület ellenére az *erdőterület fejlesztésének* Baranya megyében is nagy jelentősége van. A talaj védelmét biztosító meliorációs erdőtelepítések, a vízszennyezésnek, erózióknak gátat szabó erdősítések párhuzamosan szolgálgják a gazdálkodás és a környezetvédelem érdekeit. A fejlesztés szükségszerűségét felismerve az állam és a gazdálkodó együtműködése eredményeként a termelőszövetkezetek üzemtervezett erdőterülete 1972 és 1982 között csaknem 8000 ha-ral nőtt (24 850 ill. 32 804 ha). Ez még akkor is jelentős eredmény, ha figyelembe vesszük a cellulóznnyárok üzemtervezését (1972-ben 519 ha cellulóznnyár volt szövetkezeti kezelésben) és a fásítások — hasonló időszakban regisztrált 3000 ha-os területcsökkenését. Míg az elmúlt évek erdőtelepítései túlnyomó többségében a domb- és hegyvidéki meliorációhoz kötődtek, 1982-re bizonyos kiegyenlítődés tapasztalható — főleg a pályázati feltételeknek köszönhetően. Az 1982. évi 176 ha I. kivitel fafajmegoszlásából (fenyő 21, akác 39, tölgy 23, nemesnyár 1, egyéb lágy 72, cser 20) ki kell emelni a síkvidéki meliorációt szolgáló, a belvízveszélyt gátló, a Dráva menti települések környezetét óvó egyéb lágy fafajú erdőtelepítéseket, melyek az előbb vázolt környezetvédelmi célok megvalósításán túl az állami akarat által első helyre tett gyorsan növényöző fafajokat alkalmazzák.

Tekintettel arra, hogy a további telepítések részére területet főleg a mezőgazdasági nagyüzemek képesek szolgáltatni, érdemes megvizsgálni a gazdálkodók, a földhivatal és az erdőfelügyelőség által összeállított ötéves termelőszövetkezeti erdősítési programot. A racionális földhasználat, a földvédelem és egyéb igények felmérése után úgy tűnik, hogy ismét a domb és hegyvi-

dék adja a jövőben az erdősítendő területek többségét, azaz előtérbe kerül a tölgy, a fenyő és az akác, visszaszorítva a lágy fafajokat.

Beszélni kell e helyen a mezőgazdasági fásításokról. 1982-ben termelészövetkezeteink I. kivitelű fásítást nem végeztek, ami két okra vezethető vissza. Egyrészt a megyei szakigazgatás és szakfelügyelet összehangolt munkája eredményeként nincs a megyében jelentős major vagy szakosított telep fásítás nélkül, másrészt az üzemek agronómiája nem igényli a külterületek fásítását. Így, míg a települések közvetlen környezetében a fásítások kifejthetik levegő és zajszennyezés elleni védőhatásukat, addig a mezőgazdasági területeken az élővilág védelme és a szélkárosítás elleni védelem az erdőkre hárul.

Összegezve megállapítható, hogy sem az erdőgazdálkodás és a környezetvédelem, sem a mezőgazdasági termelés és az erdőgazdálkodás környezetvédelmi szerepe között nincs kibékíthetetlen ellentét. Számos területen a gazdálkodás és a környezetvédelem céljai megegyeznek vagy közös gondokkal küzdenek. Azokon a területeken viszont, ahol a gazdasági célok megvalósulásához azonos értékű alternatívák állnak rendelkezésre, a környezetvédelmi szempontból kedvezőbbet kell választani. A gazdálkodás azon pontjain, ahol a termelési és környezetvédelmi célok megvalósításához azonos súlyú, de ellentétes irányulású intézkedések szükségesek, az érdekeltségi viszonyok megváltoztatására vagy adminisztratív szabályozásra van szükség.

Mosonyi Géza

Erdeink vágásérettségi koráról

Ha egy messziről jött idegen erdőgazdálkodásunkat akarná megismerni, hamarosan rátalálna a vágásérettségi korok kérdésére. Nem lenne könnyű megmagyaráznunk, milyen szempontok vezetnek bennünket annak eldöntésében; meddig tartunk fenn, mikor vágjuk le az erdőt?

Nagyon leegyszerűsítve azt mondhatjuk, akkor, amikor az állomány elérte a legnagyobb átlagos évi értéknövekedését. Pontosabb a meghatározásunk, ha a szükséges ráfordításokat is figyelembe vesszük, és a legnagyobb hatékonyság időpontjára tesszük a vágásérettségi kort.

$$\text{Hatékonyság} = \frac{\text{hozam} - \text{ráfordítás}}{\text{ráfordítás}} \times 100$$

Természetesnek kell tartanunk, hogy a vágásérettségi korok kérdése soha sem juthat „nyugvóponttra”. A gazdasági élet természetes következménye, hogy az erdőgazdálkodás is kövesse a gazdasági élet változásait, mozgását. A népgazdaságnak, vagy ha úgy tetszik, a piacnak a kívánalmai időről-időre változhatnak az erdőgazdálkodással szemben, például az egyes fafajok mennyiségének, minőségének, méreteinek a tekintetében. A maximális érték megtermelése nagyobb eszközleköttetéssel jár, nagyobb munkaráfordítást igényel. Munkaerőhiányos időszakban talán engedhetnénk a maximális érték eléréséből, és kevesebb munkaráfordítással „külterjesebb” gazdálkodást folytathatnánk. Fordított esetben az erdőgazdálkodás alkalmas a kiegyenlítő szerepre — a nagyobb munkaerő lekötésére.

A fentiekből következik, hogy mind a hozamok, mind a ráfordítások nagyságát — bizonyos határok között — változtathatónak tartom, hozzá igazíthatónak a gazdasági körülményekhez. [A mai helyzetben például, amikor a fatermékek piaca nyomott, talán csökkenthetők lennének a hozamok — eset-